

undertecknad högaktar för hans ädla karakter och sällsynta själsgåfvor, och för hvilken ett långvarigt vänskapligt umgänge lärt honom hysa personlig tillgifvenhet. Huruvida vi i vår motbevisning förfarit med »öfvermod och bitterhet,» derom torde andra än Anmärkaren få döma. Finnes i vår recension något mera omildt, än saken fordrar, gör det oss verklig ledsnad. Vi bekänne, att vi icke hade för afsigt att angående Hr Stenbäcks afhandling vara ens så vidlyftiga som skett. Anmärkaren tvingar oss nu genom sina påståenden och beskyllningar att ånyo upptaga granskningen af densamma. Att detta sker med obehag, kunna vi försäkra. Utrymmet bjuder oss spara denna granskning till nästa nummer, och vi skilja äfven helst Hr Stenbäck och hans afhandling från Anmärkaren och hans simpla polemik.

J. V. S.

24 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 8, augusti 1855

6. ÖFVERSIGT AF FINSKA VETENSKAPSSOCIETETENS FÖRHANDLINGAR.
II. HELSINGFORS 1855.

Denna Öfversigt omfattar tiden från 29 April 1853 till samma dag 1855. Den innehåller korta berättelser om Societetens sammanträden, Årsberättelserna samt meddelanden, hvilka icke intagits i handlingarne och likväl ansetts vara af allmänna intresse, de flesta förut tryckta i Finl. Allmänna Tidning. Öfversigten har sålunda föga nytt att bjuda allmänheten på. Anledningen till utgifvandet anföres vara, att Allm. Tidningen under tidens lopp måste blifva mindre tillgänglig, så att alltså berättelser och meddelanden kunde gå för efterverlden förlorade.

Då nu Societeten börjat tänka på den »större allmänhetens» i fäderneslandet upplysande medelst dessa Öfversigter, synes det öfverflödigt nog att först trycka meddelandena i Allm. Tidningen. Åtminstone förlora Öfversigterna derigenom betydligt af sitt intresse för denna allmänhet. Eller borde Öfversigterna innehålla ett större antal artiklar utöfver tidningsmeddelandena. Det hela, elfva högst spatiöst tryckta ark för två år, förefaller något fattigt och blir detta än mera genom att vara nyss förut publicerad.

Deremot skulle ett dubbeltryck af de i Societeten hållna minnestalen öfver aflidne ledamöter utan tvifvel vara allmänheten välkommet. Minnestalen ingå nu i Handlingarne och äro sålunda för den större allmänheten förlorade. Men föga kunna några meddelanden vara för denna allmänhet af större intresse än dessa minnestal, som skulle lära henne att känna sina vetenskapsidkande landsmän och de förtjenster om vetenskapens främjande, de förvärfvat sig.

Det synes blott sällan inträffa, att Societetens ledamöter vid sammanträdena meddela några underrättelser om nya viktigare företeelser på vetenskapens fält. Societeten kan utan tvifvel sjelf bäst afgöra, om dylika meddelanden skulle kunna öka intresset af sammanträdena. Men säkert är, att de i Öfversigterna skulle vara för allmänheten lika lärorika som välkomna.

Vi afhålla oss från allt bedömande af här anmälda häftes innehåll, såsom redan läsaren bekant. Åtskilliga data till upplysande af fäderneslandets klimatiska beskaffenhet och andra naturförhållanden hafva ett blifvande intresse. De medicinska meddelandena af Hr Bonsdorff,

som upptaga en stor del af häftet, äro deremot nära nog oläsbara i följd af den diffusa framställningen och det barbariska språk, på hvilket de äro skrifna.

7. FINLANDS MINNESVÄRDE MÄN. B. II. H. 1. HELSINGFORS 1855.

Vi ega icke till hands programmet för detta storartade arbete; men om vi icke missminna oss, hade man beräknat lefnadsteckningarne till c:a 500 och tiden för deras förfärdigande till 10 år. Femhundra specifikt Finska historiska namn, det blir nu visst lärdom nog för framtidens skolpiltar, tänkte väl mången med oss, som skamligen icke afvetat någon skollexa i Finsk historie; men omöjligt blir det kanske icke att verkligen få dessa namn tillhoppa, ehuru det icke synes komma att ske just på tie år, då man nu på halfannat icke kommit öfver tjugundodelen. Men en berömlig början är verkligen gjord med biskopar, domprostar och provincialläkare; och fortgår det sålunda i dessa embeten, och man efterhand går öfver till alla öfriga tjenstebefattningars f. d. innehafvare i landet, så skall väl det beräknade antalet småningom blifva fullt.

Eller för att tala allvarsamt: företaget förtjenar all aktning. Men såsom det hittills utfallit, visar sig arbetet vara blott en samling af materialier för Finsk historie såväl som för lefnadsteckningar öfver Finske män, innehållande såsom alla dylika samlingar en mängd likgiltiga data jemte de för historien användbara. Ur denna synpunkt bör i vår tanke arbetet bedömas.

Ty ställer man på detsamma något högre anspråk, väntar man att här finna teckningar af män, hvilka genom snille, ovanliga insigter och skicklighet, genom ädelhet i karakteren, ådagalagd i uppoffrande fosterlandskärlek, framstående bemödanden för det allmänna, verksamt deltagande för mindre lyckligt lottade likar, eller märkliga företag för landets kultur och industriela förkofran framför andra utmärkt sig, så kan man väl i de utkomna fyra häftena finna några namn äfven på sådane män. Men väntar man dertill, att finna deras lefnad tecknad så, att framställningen kan väcka känslor af beundran, vördnad, tillgifvenhet för den tecknade personligheten, med ett ord söker man i framställningen någon historisk konst, så söker man temligen förgäfvast. Det kan vara likgiltigt, huru härmed förhåller sig, när frågan gäller sagde domprostar och provincialläkare, hvilkas merit är att hafva försvarligt väl uppfyllt sina tjensteåligganden, men när till och med teckningen af sådane mäns lefnad som Adlercreutz's blir snart sagdt ett register i kronologisk ordning på hans funktioner i samhället jemte upprepande af Montgommery's beskrifningar på de bataljer, i hvilka hjälten deltog eller förde Finska hären, då lägger man boken ifrån sig nästan med en känsla af harm. Ty det är på engång smärtsamt att se de förnämsta bilder, patriotismen kan för sig framkalla, förplattade till likhet med sagde försvarliga tjenstemäns, och harmfult att finna den kallaste likgiltighet hafva bemäktigat sig första hands rätt att framställa dem och derigenom åtminstone för lång tid hafva utestängt ett varmare, mera kärleksfullt och konstnärligt utförande af samma bild.

Må man icke missförstå oss. Vi missakta icke dem, vi kallat de försvarliga tjenstemännen. Hvarje man och qvinna, som redligen sträfvat att fullgöra sitt kall på jorden, förtjenar sin hågkomst. Men denna hågkomst har och måste hafva sin trängre eller vidsträcktare krets. Familjen har sin historie, kommunerna, de skilda stånden hafva

sin; och här försvara äfven de mäns lefverne sin plats, om hvilka fråga är. Det kan vara af intresse för läkarekorpsen i landet, att känna sina föregångare och läkekonstens skick i äldre tider, för presterskapet att veta, hvilka män ordnat stiftsstyrelsen, och huru denna småningom utvecklats sig. Det allmänna af medicinalväsendets tillstånd och af kyrkoförfattningen har äfven sin betydelse för landets historie. Men icke tillhöra derföre alla de personer, som i anförda kalla varit otadelige arbetare, icke ens de mera utmärkta af dem, *landets* historie eller *landets* minnesvärde män. För att tillhöra detta antal måste dock personen, hvarom fråga är, hafva verkat något af värde för hela landet, med andra ord hafva haft någon afgjord del i det folks historie, hvilket han tillhör.

Hvad vi således egentligen vid företaget hafva att anmärka, är att man i detta arbete under titeln »*Finlands* minnesvärde män» sammanför personer, som tillhöra Stiftshistorierna, Medicinalväsendets i Finland historie o. s. v. Och om titeln skall anses likgiltig, hvilket den ingalunda är, då den utgör ett missbruk, har man för det andra skäl att klandra, att här med personer, som *Finlands* historie icke kan tillägna sig, sammanställas de i *Finlands* häfder utmärkaste såsom Agrikola och Adlercreutz, samt för det tredje, att sådana mäns lefnadsteckning, eller icke teckning, blifvit ett medelting mellan biograf och torr kronik.

I förstnämndt afseende behöfves ingen bevisning. I ett arbete, der Nylander, Alopæerna, Tillandz, Leche, Bergman, Björnlund, Sacklinius fått plats, hafva säkert alla *Finlands* biskopar, domprostar, professorer och läkare rättighet att begära ett rum. Hvad teckningen af de utmärktare personligheterna beträffar, blefve det för långt, att vända oss till en speciel recension af andra häften, än det nu anmälda. Den nästan oföränderliga gången i arbetet är, att lefnadsödena i kronologisk följd uppräknas och, när de gifva för litet ämne, någon historisk utflykt göres, mer eller mindre till saken hörande, hvarefter allt beslutas med några positiva ord om mannens karakter och förtjenster, utan att ofta någondera framgå ur den föregående berättelsen. Det kan ligga någon orättvisa i att här icke skilja mellan de skilda författarna, men såväl förevarande häfte som de kommande skola lemna oss ett kärt tillfälle att erkänna deras relativa förtjenster.

Hvar och en torde med oss vara ense derom, att en utmärkt mans lefverne bör så skildras, att skildringen lemnar en helgjuten bild af, hvad han varit och verkat; att framställningen bör vara hållen i en anda, som lifvar läsaren till beundran och deltagande och höjer hans sinne öfver dagens egoistiska sträfvanden till någon håg, att genom ädel verksamhet äfven han förtjena sig ett aktadt namn, en framställning, vittnande att äfven tecknaren varit lifvad af sitt föremål; och att stilen bör vara lämpad till en sådan framställning, icke torr och vardaglig, utan upphöjd och bärande en djupare tanks och känslas pregel. För en sådan framställning fordras någon konstnärlighet i händelsernas gruppering och omtanken, att icke låta dem nedtynga skildringen och draga uppmärksamheten från dess egentliga föremål; hvarjemte den i icke ringa grad höjes genom reflexioner och omdömen, som vittna om en klar blick i händelsernas sammanhang, om insigt i mänskliga tingens ordning öfverhufvud och om psykologisk erfarenhet. Det är i synnerhet dessa bedömanden, en tänkande och högre stämd själs utgjutelser, som lifva framställningen och höja stilen. Kommer härtill, emedan fråga är om fäderneslandets minnervärde män, en lifligare fosterlandskänsla, så tro vi oss hafva påpekat alla de fordringar, man bör ställa på en god biograf. Ty sakkännedom och makt öfver

språket äro allmänna requisita, dem man förutsätter hos hvar och en skriftställare.

Det är sannt, att arbetets utgifvare lofvat icke blott biografier, utan äfven tidsbilder. Men rätt betraktadt, böra de senare icke göra intrång på de förra. En utmärkt man representerar alltid mer eller mindre sin tid och dess sträfvanden, och man ger icke en bild af denna tid genom att på några blad sammanhoppa ett antal data, utan hellre genom att förklara personens tänkesätt och handlingar ur hans samtids allmänna sträfvanden. Att framställa en sann bild af tiden är derföre detsamma, som att gifva en sann bild af personen, och detta sker just genom de reflexioner och bedömanden, på hvilka vi ofvan lagt vikt. Konsten härvid är i en biografi den anförda, att icke för det allmänna förlora personen ut sigte, utan låta det förra otvunget bilda den fond, mot hvilken personens bild framstår för att genom den erhålla sin rätta belysning. 10

Nu är förhållandet, tyvärr! kunde man säga, det nogsamt utpekade, att utgifvarena lemnat plats åt personligheter, föga egnade att representera något tidskifte, likaså litet att utgöra föremål för någon biografisk skildring af upphöjdare art. Vi lemna derhän, huru mycket skäl det har med sig, att af det obetydliga, om dessa personer är att säga, taga anledning till, hvad utgifvarena synas förstå med tidsbilder, till anförande af särskilda mer eller mindre kända, samtida händelser och förhållanden. Men då äfven skildringar af män, evigt minnesvärda för Finland och Finska folket, i arbetet ingått, så har man billig rätt att fordra, att dessa biografier bort göra undantag från den öfriga slentrianen. Att så icke skett, detta kalla vi att sammanställa det utmärkta på samma linje med det medelmåttiga, ja jemförelsevis obetydliga. 20

Det vore falskt att påstå, att utgifvarena lofvat oss någon »Ungdomens Plutarch.» Men utan ett sådant formligt löfte hade man likväl haft skäl att hoppas, att kunna sätta någon af dessa lefvernesbeskrifningar i handen på en yngling, öfvertygad, att läsningen deraf skulle tjena att hos honom väcka ädel entusiasm för sanning och rätt, håg att offra sitt lifs bemödanden för fäderneslandet och för likars väl. Ref. känner icke andras öfvertygelse i saken. Hans egen är – hoppet, att arbetets fortsättning skall skänka Finlands ynglingar någon sådan läsning, någon biografi, hvilken äfven Finlands män med uppbyggelse kunna läsa åtminstone två gånger. 30

Slutligen kan den frågan förtjena ett par rader, huruvida män födda i Finland, men hvilkas hela mannaverksamhet förgått i Sverige, böra räknas bland Finlands minnesvärde män. Oss synes, såsom skulle Carl IX, Gustaf II Adolf och Carl XI hellre förtjena detta epitet, än t. ex. Lillienstedt och Crusell. Det kan visserligen låta säga sig i en Finlands historie, att under föreningen med Sverige landets bästa förmågor drogos öfver till det senare landet, till arbete för dess och medelbart äfven för Finlands intressen, samt att bland sådana förmågor nämna Lillienstedt. Men att upptaga deras biografier bland *Finlands* minnesvärde män, är att göra dubbelt arbete, emedan Sverige säkert icke förgäter dem, som verkligen förtjena att ihågkommas. 40

Och härmed vände vi oss till arbetets senast utkomna häfte, 2:a Bandets första häfte. 50

Häftet innehåller sex biografier, nemligen öfver Erik Erikson, biskop i Åbo 1583–1625; öfver Magnus Jakob Alopæus, biskop i Borgå 1809–1818, hans söner Pehr Johan Alopæus, domprost derstädes

1811–14, och Magnus Alopæus, äfven domprost i Borgå 1817–1843; öfver Nils Ehrensköld, en tapper sjöofficer under Carl XII:s krig, död som chef för Sjöförvaltningen 1728, samt öfver en krigsprest Lars Sacklinius, slutligen pastor i Wirmo. E. Eriksons och N. Ehrenskölds biografier äro undertecknade *S. E.*, Alopæernas *M. A.* och Sacklinii *-bbe.*

10 E. Erikson har för Finland egentligen en minnesvärdhet, nemligen såsom Finsk författare. Han skref på Finska tvenne katekeser, en mindre och en större, den förra länge af allmogen begagnad, den senare den första i sitt slag, till innehåll och framställning af Hr Elmgren lofordad, samt äfvenså den första Finska postilla, som skall hafva varit i bruk hos allmogen i nära tvåhundra år. Vidare öfversatte han kyrkohandboken; och på hans tid och under hans inseende utkom äfven den första Finska psalmbok. Till denna för land och folk nyttiga verksamhet vände sig Erikson under sina senare lefnadsår, medan han derförinnan synes varit upptagen af den tidens religiösa och politiska partistrider. Han var bland dem, som närvarande vid Upsala möte underskrefvo mötesbeslutet, och visade sig serdeles ifrig att få Kalvinister och Zwinglianer i detsamma fördömda, jemte hela den öfriga 20 icke-Lutherska kristenheten. Denna ifver öfverensstämmar icke rätt med den toleranta och för tiden ovanligt upplysta anda, som röjer sig i hans cirkulärer, ur hvilka Hr E. anfört utdrag. Också var den närmast föranledd af den misstanke, man hyste om hertig Carl's böjelse för Reformerta läran, och Erikson såsom anhängare till Sigismund torde häri haft en ytterligare sporre för sitt nit. Det hade för honom menliga följder, emedan han derigenom ökade Carl's förbittring mot sig och af den hade att lida, så länge Carl lefde. Dock var Erikson icke heller någon öppen och modig anhängare af Sigismund, så att han med Claes Fleming stod sig nästan lika illa som med Carl. Läger man härtill, att 30 han under Johans regering var en befordrare af dennes liturgi, och för sin beredvillighet häri sjelf befordrades till biskoppsstolen, så kan man om mannens politiska karakter knappt göra sig annan föreställning, än att han sökte lovera sig fram genom tidens oro, för att hålla sig uppe bäst han kunde. Vid Upsala möte förgick han sig uppenbart; ty då ännu hade Carl ringa utsigt till thronen. Hans öde synes också hafva varit de neutralas vanliga upprörda tider, att nemligen hafva hela världen till fiender, så att tillochmed hans egna konsistoriales tillhörde dessas antal.

40 Herr Elmgren har på utredandet af allt detta »trassel,» som han kallar det, användt mycken möda och enligt sin uppgift kommit till resultat, hvilka »till en del afvika från alla tidigare framställningar af Erikssons lefnad.» Vi äro visst icke sinnade, att något afpruta på det förtjenstfulla i denna utredning, och historien skall säkert draga nytta äfven af hans undersökningar. Att Hr E. lyckats från Erikson afvända beskyllningen för katolska sympatier, anse vi afgjordt, och ehuru en sådan beskyllning, såsom rörande en sak, hvari en hvar må följa sitt samvete, icke slår ihjäl sin man, är det alltid en vinst att hafva bragt sanningen i dagen. Men hela »trasslet,» såsom hufvudsakligen personligt, kan icke annat, än förefalla läsaren jemförelsevis likgiltigt.

50 Uppsatsen är hellre en historisk undersökning, än en utarbetad biografi. Likväl har den förtjensten att lemna en temligen klar bild af hufvudpersonen, ehuru icke så klar, att vi kunna vara säkra, att vår uppfattning öfverensstämmar med författarens. Att personen icke tillhör dem, som kunna framställas till föremål för ett folks beundran och hängifvenhet, behöfver icke sägas; men såsom tillhörande landets

tidigaste Finska författare må han icke heller förgätas utan af sin efterverld med tacksamhet nämnas.

Biskop M. J. Alopæus framstår i Hr A:s skildring som en bestämd herre, bestämd nemligen i tjenstemanna routinen, strängt lagbunden och efter sitt begrepp rättvis, men likasom Erikson begåfvad med något prelatensiskt högmod. Hvad han verkat, förblir i dunkelhet, såsom det icke annorlunda vara kan, der verksamheten består i handhafvandet af ett kollegii eller ett embetes löpande ärenden. Ty hvad derutöfver här förekommer, t. ex. under rubrik af verksamhet för Skolväsendet, är så obetydligt, att det knappt förtjent nämnas. Med en blick på folkskolornas närvarande skick eller hellre nästan totala icke-tillvaro, synes det isynnerhet fåvitskt att söka orda om någon Finsk mans bemödanden för dem. En statskyrka har det äfven med sig, att ingenting kan sägas om prelaternas sträfvanden för tillvexten af en sann kristendom och kristendomskunskap. Också har biografen intet att i detta afseende förmåla om biskop Alopæus, om icke att hans predikningar voro renläriga. Då härtill kommer att icke heller något synnerligt är att säga om Alopæi föregående verksamhet som Gymnasilärare, så kan man föga fordra, att hans biografi något skulle bort göras.

Samma omdöme måste man fälla om hans son, domprosten M. Alopæus. Båda voro utan tvifvel aktningsvärda män och försvarligt dugliga tjenstemän, utan något framstående framom de hundradetal, om hvilka detsamma kunnat anföras. Det är visst en glädje att om en medmänniska kunna säga detta, och det är också tillbörligt, att det hedrande vitsordet gifves personerna på deras döda mull. Men icke blifva de derigenom förbytta till Finlands minnesvärde män. Ty i lika grad är då hvar och en Finne minnesvärd, som redligen och med förstånd skött sitt kall, att plöja den Finska jorden.

Till biskop Alopæi förtjenster hörer författandet af Borgå Gymnasii historia, hvarvid likväl båda hans söner biträdde honom. Skriften är oss okänd, men det är bekant, att den innehåller många data till upplysande af Finlands inre historia. Dess utgifvande är sålunda något utöfver den vanliga embetsmannas och äfven den vanliga biskopliga verksamheten. Sonen skref Borgå stads historia. Det är allt godt och väl. Men man häpnar sannerligen, då man ser anfördt, att den senare såsom material för en tillämnad Borgå Stifts historia »ur domkapitlets protokoller för 100 år (1734–1834) afskref allt och det mesta in extenso, som i protokollerna förekommer om hvarje församling och skola.» Dessa afskrifter upptagna sju folioband »med tätaste handstil» skrifna, och ett åttonde dylikt innehåller handlingar och protokollutdrag, som ej afse församlingarne och i dem tjenstgörande prester. Man vågar väl förmoda, att denna »historia» skulle inrymt plats åt hvarje pastor, kaplan och adjunkt i Borgå stift, med deras fullständiga meritlistor. Men man må väl tänka, att den, som konciperar en sådan historia och för den renskrifver sina åtta volymer – icke haft något bättre att göra. Och detta är hos en lektor och domprost att beklaga.

Äldre sonen, P. J. Alopæus, gick samma väg som fader och broder. Emedan han synes hafva varit en god skollärare är äfven här något att beklaga, ehuru alldaglig anledningen är, att nemligen för de goda lärarene som för de dåliga skolan utgör vägen till pastoratet. Alopæi lifstid var kort; han dog vid 41 års ålder. Kort är också biografen. Ett intresse ehuru subjektivt får den deraf, att Alopæus skildras som en synnerligen human och finkänslig man. Han var »hertat» säger biografen, brodern var »förståndet», fadren »viljan.» Det må allt hafva sin sanning, fastän de 8 folianterna visst kunna komma mången

»förståndig» man att skaka på hufvudet. Men vi låna en väns träffande uttryck härom: »det var således icke rätt helt på något håll.»

Vi hafva antydtt vår mening. Man kan icke vänta någon biografi i upphöjdare stil, der ämnet är så föga upplyftande. Öfver klar prosa kan blott prosaiskt skrivas. Och likväl vore det orättvist att icke erkänna, att Hr A. just i dessa biografier har en för hela arbetet ovanlig ansats till något bättre, och att han af ämnet gjort ungefär allt, hvad deraf göras kan. Det hela är dock ganska ojemnt, och de utflygter, författaren tillåtit sig, förekomma nog mycket som spaltfyllnad, isynnerhet

10

som de sakna dels nyhet dels historisk märkvärdighet. Ehrensköld's biografi är en ganska intressant krigshistorisk skizz, och dess föremål tilldrager sig detta lifliga deltagande, som alltid i främsta rummet egnas en man, hvilken i bredd med sin pligt ringa aktar sitt lif. Hela intresset hvilar dock på en enda tilldragelse, hjeltens strid vid Hangö den 27 Juli 1714 mot en mångfaldigt öfverlägsen Rysk styrka och Czar Peter sjelf, samt hans derpå följande fångenskap. Förf. har påtagligen kännit för litet om Ehrensköld eljest. Framställningen är liflig och underhållande.

Om Sacklinius och hans biografi hafva vi intet att tillägga.

20

Deremot är det vår skyldighet att om arbetet tillägga, att vi med den öfriga läsverlden i Finland tacksamt mottaga detsamma, sådant det är. Företaget förtjenar all ära likasom författarenas möda, der den blifvit anlitad. De flesta torde med oss hafva mycket att ur dessa häften lära, och framtiden skall säkert veta att begagna dem dels som material dels såsom anvisning, hvar ytterligare upplysningar stå att finna.

Vi hafva visserligen mången gång tvekat, om en samvetsgrann kritik, ett bedömande, som utan skonsmål uttalar en öfvertygelse och bjuder skäl för densamma, ens vore tidsenligt. Det är icke blott i den obetydliga inhemska litteraturen, man ser artigheter vexlas och det medelmåttiga ömsesidigt upphöjas till skyarne. Nästan öfverallt har den allvarliga kritiken försvunnit; och man måste gå flera tiotal år tillbaka, för att träffa en litterär kritik, af hvilken något står att lära. Men också är den närvarande tiden en tid af vetenskaplig och litterär medelmåtta, jemförd med förra seklets slut och detta sekels början. Kanske äro resultaterna i vetenskapen lika stora, ehuru de frambringas af flera hundrades förenade bemödanden, icke som förut af några fås öfverlägsna snille. Men i litteraturen hjälpa icke associationer. Här saknas med den utmärkta förmågan äfven verkan, den utmärkta produkten. Gagnar det nu till något, att när förmågan icke visar sig,

30

40

likväl göra anspråk på dess framträdande? Det skulle visst blifva lika enformigt som onyttigt, att oafbrutet ropa på det omöjliga. Men om det omöjliga kan här icke blifva fråga. I andens verld är föreställningen om omöjligheten lika med död. Den skulle qväfva hvarje försök att komma öfver det hvardagliga. Sträfvandet till det fullkomligare och hoppet, att det skall hinnas, måste alltid vara lifliga, om något öfver medelmåttan skall kunna frambringas. Och der detta sträfvande synes afmattadt, der är det kritikens pligt, att framhålla idealet och tillropa författarna sitt bättre! framom! – Detta har aflägsnat vår tvekan. Och om vi ingenting kunna lära författarene, hoppas vi, att våra ord icke

50

äro helt och hållet förlorade för den läsande allmänheten. Författare i Finland kunna visserligen säga: allmänheten kan väl hålla till godo med, hvad hon får mottaga, ty vårt arbete är en öfverloppsgerning, utan allt åliggande och utan all belöning. Så är det visst till större delen. Ty de, hvilkas åliggande det närmast vore att upplysa sina medborgare, göra det vanligen icke, förnekande ofta

sjelfva åliggandet. Hos dem åter, som af inre drift ledas att uppträda som författare, räknas bemödandet, äfven om det är jemförelsevis lyckadt, icke engång till merit. Men allt detta har med allmänhetens fordringar intet att göra. Litteraturen är icke en fattigsparbössa, der hvarje skärf bör med tacksamhet mottagas, den smutsiga kopparslanten och den nötta silfverpluringen. Den är nationens skattkammare, bestämd att gifva räntor alla kommande sekel igenom, och i den borde inflyta endast ädel metall med bestämd och skön pregel. *Borde säga vi,* och detta borde bör alltid vara allmänhetens anspråk. Ställa författarene icke alltid samma anspråk på sig sjelfva, är det deras ensak. Mottager allmänheten deras produkter kallt, är det med få undantag ett bevis, att de icke tillhöra den äkta litteraturen. Mötes äfven det jemförelsevis underlägsna af allmänheten välvilja, sker det, emedan förtjensterna öfverväga bristerna, eller emedan produkten medförer löften för en rikare framtid. En allmänhet och en kritik, som handlar annorlunda, är förderfvad af dålig litteratur och bestucken af smicker.

Vi hafva aldrig kunnat dela deras mening, som skylla den inhemska litteraturens fattigdom på den läsande allmänhetens fåtalighet och ringa bildning. Detta är nemligen att vända upp och ned på förhållandet mellan orsak och verkan. Goda litterära produkter eröfra sig sin läseverld, bilda sig sin publik både till antal, läslust, insigt och smak. Äfven i Finland saknas icke exemplen.

Vår åsigt angående förnämsta bristen hos den inhemska litteraturen är känd. Denna litteratur saknar egendomlighet, nationalitetens stämpel. När den tid skall komma, som gör ett annat förhållande möjligt, står i Herrans hand. Emellertid är det säkert, att åtminstone ett nationelt innehåll är det kraftigaste medel att tilldraga en skrift något större antal läsare. Men formen är derföre icke likgiltig. Ju mera fulländad den är, i desto högre grad närmar den sig den nationala stämpeln; ty för fulländning i formen fordras en genuin anda hos författaren; och ju modigare en Finne, äfven om hans språk är lånadt, öser ur sin andes innersta, desto mera måste hans produkter antaga en genuin, nationel form. Vi behöfva häraf icke göra någon tillämpning på arbetet, Finlands Minnesvärde Män.

Men förrän vi sluta, vilja vi icke underlåta begagna tillfället att vidröra en i Helsingfors Tidningar N:o 54 & 55 ur *Chambers Journal* öfversatt artikel: »Om Finska nationaliteten och Finska litteraturen.» Artikeln är med ovanlig sakkännedom skriven, och vi skulle icke försummat begagna den för detta blad, om icke den aktade man, som för närvarande sköter H:fors Tidningar, redan prenumererat på densamma och på det enda exemplar af originalet, som troligen finnes att i Helsingfors tillgå. Man kan nu icke nog förundra sig öfver, huru lättfärdigt den eljest klarseende författaren affärdar frågan, om en Svensk eller Finsk litteratur bör vara nationallitteratur i Finland. Är, såsom troligt synes, Hr Stephens författaren, så kan man endast ur den förvända åsigt, hans långa vistelse i Sverige ingifvit honom, förklara hans blindhet i denna fråga. Hans ord äro:

»Vi tänka sannerligen, att i trots af den brinnande kärlek för den gamla Finska nationaliteten, som utmärker en stor del af det unga Finland, mera sansade åsigter en dag skola göra sig gällande, och att nationen skall inse, att utbytet af ett i många århundraden civiliseradt språk emot ett ända hitintills rått och barbariskt vore att uppoffra verkligheten för en dröm; och att Finnarne skola lära sig blifva tillfredsställda med den modifikation af en särskild Finsk nationalitet, som, oakadt det Svenska språket är organen för deras

tankar, likväl omissskänneligen är utpreglad i deras bästa skalders arbeten, såväl hos Franzén i förra århundradet, som hos Runeberg i det närvarande.»

Vi lemna derhän sista delen af detta yttrande, ehuru med skäl kunde anföras, att Franzéns nationela egendomlighet icke hindrat honom, att utan anmärkning derom taga plats i Svenska litteraturhistorien, samt att »Kung Fjalar» och »Fänrik Ståls Sägner» föga torde hafva något mera gemensamt med andan i Franzéns dikter, än med den i Lings.

10 Hvad vi önskat säga, är, att fråga denna författare: hvad han tycker om den »dröm,» med hvilken nationerna i vestra Europa åtnöjt sig sedan den tid, då de utbytte det »i många århundraden civiliserade» latinet mot sina egna, ända dittills »råa och barbariska» språk? Det är sannerligen lättfärdigt, bevisande brist på all djupare tanke, att föra till en konventionssak, neddraga till valet mellan det förment nyttiga eller onyttiga en fråga, som enkelt handlar om en nations vara eller icke-vara. Hvarföre lärde sig icke Vesterns nationer »att blifva tillfredsställda med den modifikation» af en Latinsk nationalitet, som otvifvelaktigt utmärkte deras äldre, latinskrifvande skalder och prosaister? – Hvarföre Hr författare? – Helt enkelt derföre, att de sålunda skulle upphört att vara, hvad de nu äro – eller rättare skulle fortfarit att vara bihang till Romerska riket och Romerska civilisationen.

20 Eller anser denna författare det väl för drömmeri och missbelåtenhet, om en *Finne* skulle önska att få lära känna helst en enda af Finlands minnesvärde män? Man har svårt att säga, för hvem desse män egentligen äro »minnesvärda,» om de icke äro det för Finnarne. Men till dato skulle de samt- och synnerliga vara för dem lika begrafne, som de det alltid tillföre varit, om icke några minnesvärde män sjelfva begynnt arbetet för en Finsk nationallitteratur. Vi skulle tro, att äfven i denna fråga tillämpningen på här recenserade arbete gör sig
30 sjelft.

8. LÄSEÖFNINGAR I FINSKA SPRÅKET. FÖRRA AFDELNINGEN. WASA 1855.

Under det att fåvitska ord om möjligheten af en Finsk litteratur talas, går arbetet för densamma sin stilla men jemna gång.

40 Närvarande skrift har för ändamål att göra de få timmar, som vid den offentliga undervisningen egnas åt nationalspråket, fruktbara. Företalet, undertecknad Y. K., ett mästarstycke af raskhet och godt förstånd, anför sanningsenligt, att efter slutad kurs med den närvarande undervisningen »en elev, som ifrån barndomen praktiskt känt språket, icke är i stånd att derpå skriftligen uttrycka sig helst behjelpigen felfritt, och en annan åter, som först uti skolan gjort bekantskap med sitt fäderneslands tungomål, icke på sina 300 timmar hunnit derhär, att han skulle slå sig ut med den oundgängligaste gästgifverikonversation,» och yrkar med rätta på en mera praktisk metod, än den att börja med den i Finskan så invecklade och digra bokstafsläran och att sluta med det på densamma stödda deklinerandet och konjugerandet.
50

Författaren vill nu visst icke förvisa Finsk grammatik ur skolorna, men han vill lära det väsentligaste i densamma efterhand och jemte fortgående praktiska öfningar. Hans metod är den kända Robertsonska, och han Läseöfningar äro efter den inrättade.

Nu är det väl sannt, att denna metod icke lika väl lämpar sig för alla

språk. I de Germaniska språken, såsom i de Indogermaniska öfverhufvud, är stammarnes antal jemförelsevis mindre, än i Finskan. De bildade språken hafva dessutom en mängd härledning, som ännu icke finnas i Finskan, och de skilda orden hafva slutligen en mångfald härledda betydelse, som endast kan finnas i språk, hvilka längre tid rört sig i abstrakta ämnen. Allt detta motsvaras i Finskan ofullständigt af de härledda Verbformerna, af rikedomen på diminutiver o. s. v. Vi hafva icke Robertson's läsebok till hands. Men om vi icke missminna oss lofvar Robertson att under sina 40 (48?) lektioner göra lärjungen bekant med 6 000 Engelska ord. Huruvida nu Hr Y. K. valt orden i den berättelse, han lagt till grund för öfningarne, med så mycken omtanke, att deras kändedom äfven ger kunskap om ett rikare förråd af de vanligast förekommande talesätt i språket, kan icke afgöras af andra än de lärare, som lägga hans Läseöfningar till grund för sin undervisning. Oss hafva de till texten anförda öfningsexemplen förefallit något fattiga. Äfven skulle vi ansett det för praktiskt gagneligt, om Förf. jemte de förfinskade konstorden utsatt de alla språks grammatik vanliga och i Finska grammatiker antagna Latinska benämningarne.

10

Dock detta är jemförelsevis af ringa vikt, såsom äfven i framtiden lätt afhulpet. Hufvudsak är, att Förf. genom sin Läsebok, såsom vi hoppas inledt skolundervisningen i Finskan på en ny mera fruktbringande bana, på hvilken hvar och en lärare, som tråkat ut sig och sina lärjungar vid den grammatikaliska utanläsningen, väl borde med glädje öfvergå.

20

9. LUTHERUKSEN EPISTOLA-POSTILLA. SUOMENTANUT KARL ENEBÄCK. 2 WIIKO. TURUSSA 1855.

10. HUUTAVAN ÄÄNI KORVESSA. TURUSSA 1855.

11. SIBILLAN ENNUSTUS-KIRJA. PROPHETIA SIBILLA. TURUSSA 1855.

30

Emedan förläggarene J. W. Lillja & C:o haft uppmärksamheten tillsända Red. exemplar af dessa skrifter, anse vi för skyldighet att kort anmäla dem.

N:o 9 är en ny frukt af den ifver, hvarmed man på senare tid förvärfvat Luthers skrifter på Finska litteraturen. Det är märkligt nog att se, huru Finska folket i trehundra år varit Lutheraner, utan att af Luthers skrifter känna något annat, än Lilla Katechesen, till hvilkens läsning äfven en stor del af presters lärdom åt detta håll torde inskränkt sig. Man återfinner häri samma lif på god tro som i den företeelse, att Upsala mötes beslut, hvarpå Finska kyrkan med den Svenska grundar sin tillvaro, ett helt sekel förblef otryckt och okänt, och att exemplar af så väl detta beslut som af Augsburgiska bekännelsen, hvilken i detsamma gjordes till trosnorm, intill senaste tider varit jemförelsevis så sällsynta, att en stor del af präster, som likväl gått ed på samma bekännelsekrifter, lefvat och dött utan att af dem hafva sett eller läsit en bokstaf.

40

Att de pietistiska rörelserna nu bragt Luthers skrifter i dagen, torde vara afgjord sak. Hvilka verkningar åter denna nya, mycket spridda litteratur skall medföra, kan icke på förhand afgöras. Historien lär till full visshet, att forntiden aldrig manas fram i dagen, för att åter upplefva i oförändradt skick. Men hvarje gång en sådan andeuppenbarelse sker, bebådar den dock en vändpunkt i den närvarande utvecklingen.

50

Ingen tviflar, att icke läsningen af den väldige, högt begåfvade

reformatorns skrifter i hvarje fall skall bära god frukt. Men obestriddigt är å andra sidan, att hans åsichter i flera afseenden icke kunna stå tillsamman med vår tids bildning, och att hos honom förekommer mycket, som äfven af den mindre bildade fordrar något omdöme och urval, emedan det är skrifvet för en annan tid och andra förhållanden.

Öfversättningarne till Finskan hafva eljest till en del haft den likhet med originalskrifterna, att de varit gjorda på ett förträffligt språk och härigenom verkat en reform i den Finska asketiska litteraturen. Äfven närvarande Epistel-postilla har ett godt och klart språk, och förtjenar i detta hänseende det bästa loford. Trycket är icke lika klart och vackert. Om felet ligger i sjelfva trycket, svärtan eller stilarne, kunna vi icke afgöra. Dock är hela utstyrseln ganska försvarlig, och det ytterst billiga priset af icke fullt 1 1/2 kop. S:r per ark synes visa, att förläggarene kunna räkna på afsättning för en högst betydlig upplaga.

N:o 10 har upplefvat många äfven Finska upplagor och är till namn väl känd. Boken 5 ark i 12:o kostar inbunden 18 kop.

N:o 11 är en usel produkt, som icke förtjenat tryckas. Dess innehåll, ehuru en enfaldig dikt, kan för det upphöjda ämnets skuld af den enfaldigare lätt tagas för sanning och måste då verka endast utbredande af vantro och vidskepelse.

12. HOUKUTTELIJA, KERTOMUS NIKU PIETARINPOJALTA. HELSINGISSÄ 1855.

Denna skrift är den fjerde Finska, som utdelats af Sällskapet mot bränvinets missbruk – eller rättare för utgifvandet af skrifter mot detta missbruk. De tre föregående äro *Kolme päivää Sairion kylässä*, *Paimelan Ukko* och *Rampa Lauri*. På Svenska har hittills endast professor Huss' bekanta skrift i ämnet blifvit utdelad, men torde nu först i ordningen en Svensk skrift komma att af Sällskapet utgifvas.

Houkuttelija, förledaren, är Finskt original och både såsom tendensskrift och berättelse med mycken talang skrifven. Deri framställes, huru en förut välmående och för sina invånares arbetsamhet och sedliga lefverne välkänd by i östra Finland bragtes till fattigdom och sedligt förfall genom en dit inflyttad bränvinsförsäljares vinningslystnad och lockelser. Tillgången är skildrad med med mycken menniskokännedom och erfarenhet om dessa förhållanden, utan öfverdrift och sensibla utgjutelser, men med en enkelt rörande målning af tillståndet i de olyckliga familjer, der fadren slutligen blifvit en af förledarens dagliga kunder. Med tillbörlig rättvisa och, såsom erfarenheten lärer, med all sanning låter Förf. förledaren dela de förleddas öde.

Stora och hastiga verkningar kan man icke vänta af dessa skrifers spridande. I allmänhet får man vid arbetet för reformer i tänkesätt och seder lemna det gamla slägtet till spillo. Det är för en kommande tid det arbetas, och till det uppvaxande slägtet man derföre har att vända sina förhoppningar. För vår del skulle vi tro, att presterskapet och alla de, som välvilligt ombesörja dessa skrifers spridande, i hvar och en familj, der familjefadren lider af sjukan, rättast vända sig till modren med uppmaning att efterhand låta barnen läsa skriften.

Det är känd sak, att alla nordiska nationer älska spritdrycker, och fylleriet är då icke långt borta. Men såsom all annan umgängessed går det uppifrån nedåt. Paroxysmen är hos ståndspersoner i landet numera någotsånär öfverständer; hvar och en i de mera bildade samhällsklasserna börjar redan skämmas för att visa sig full. I några trakter af

landet finnes denna esprit äfven hos den besutna allmogen och lärere t. ex. i Karelen aldrig saknats. Men i de flesta landsändar är ännu lång väg härtill. Och isynnerhet bland den lösa befolkningen, arbetarena i städerna och den tjenande klassen torde det komma att vara länge, förrän någon förändring till det bättre förspörjes. Fattigdom och råhet äro fylleriets envisaste bundsförvandter, såsom de äfven genom fylleriet tillvexa.

Ehuru det kunde anses olämpligt, att i detta sammanhang nämna Kuopio Tidnings artiklar angående Skolväsendet, till en del högst förtjenstfulla i öfrigt, har dock den anmärkning, vi med anledning af ett par bland dessa artiklar velat göra, här sin rätta plats. Det måste nemligen förvånat hvar klok menniska, att se sagde blad anföra hvarjehande exempel, huru supiga Påhls och Pehrs kamrater blifvit, i den mening, att skolorna och deras förvända undervisning skulle hafva skulden för kamraternas olycka. Skulle Red. helst påstått, att Gymnasier funnits, der lärarene kalaserat med lärjungarne, och skolor, som haft supande lärare, samt att sådant måste hafva ett menligt inflytande på ungdomen, vore om detta påstående intet att säga. Men att åberopa sagde exempel som bevis på skolundervisningens förvändhet och ringa bildande kraft, är minst sagdt tanklöst. Att vi icke äro några försvarare af denna undervisnings närvarande skick, torde vi hafva ådagalagt. Likväl skulle det aldrig fallit oss in, att för den ifrågavarande lastens utbredande först taga skolundervisningen för hufvudet, då vi och hvar och en äldre man med oss bevittnat, huru ännu för ett par tiotal år sedan barnen i de flesta föräldrahus och i öfriga hus, dit föräldrarnes umgänge förde dem, sågo dagliga exempel på drickande – till öfverflöd i mer eller mindre grad. Huruvida exempel på detta lif öfverallt i landet försvunnit, lemna vi åt läsarens afgörande. Men der hemsederna äro sådane, der kan man helt och hållet tuga om skolans inflytande med eller mot. Att afhålla skolungdomen från kalaserande på värdshus eller i kvarteren är isynnerhet i en småstad en lätt sak för en allvarlig skolföreståndare. Sällan händer också, att en bestämd böjelse för starka drycker utvecklar sig vid så tidiga år; och om så händer, är det en illa beräknad klemighet, att icke genast skilja den sjuka från läroverket. Först vid universitetet utvecklas böjelsen, som i hemmet fått första väckelsen och kanske stundom näring i skola eller gymnasium genom dåligt exempel af lärare och slapp disciplin. Att universitetet, der ett öfverflödigt drickande varit sed, härvid har stor skuld, är fåfängt att neka; ehuru hvar och en, som känner universitetslifvet från Åbo-tiden och de första åren i Helsingfors måste erkänna, att seden i detta hänseende öfvergått till det bättre.

Obestridligt är visst, att högre vetenskapliga eller sedliga intressen förmå mycket i att motverka dryckenskapslasten. Om sådane intressen kan egentligen först vid universitetet blifva fråga. Skulle alltså Kuopio Tidning anført sina exempel i den mening, att de i sin mon bevisa för frånvaron af högre andliga intressen hos någon del af universitetsungdomen, hade i dess anföranden funnits en skymt af rim och reson – något, som der nu helt och hållet saknas. Vår oförgripliga mening är dock, att i de flesta fall dåligt exempel från hemmet och barndomen är dryckenskapslastens ursprung.

J. V. S.